

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Історичний факультет
Кафедра новітньої історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана
з науково-педагогічної та навчальної роботи

_____ 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРИЧНА ЕКОЛОГІЯ

галузь знань	03 Гуманітарні науки
спеціальність	032 Історія та археологія
освітній рівень	перший (бакалаврський)
освітня програма	Краєзнавство, екскурсознавство та історико-культурний туризм
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2023/2024
Семестр	8
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладач: Слюсаренко Анатолій Гнатович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри новітньої історії України

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробник : Слюсаренко Анатолій Гнатович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри новітньої історії України, академік НАПНУ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувач кафедри новітньої історії України

 Андрій ПИЖИК

Протокол № 12 від «28» серпня 2023 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол № 1 від «31» 08 2023 р.

Голова науково-методичної комісії Наталія ТЕРЕС

Мета дисципліни – сприяти формуванню у студентів екологічної етики, розуміння взаємозв'язку діяльності людини і екології на різних етапах історії людства, уявлення про людину як частину природи, про єдність і цінність всього живого і неможливості вижити людству без збереження біосфери.

1. Попередні вимоги до опанування навчальної дисципліни:

1. *Знати* основні етапи історії України та всесвітньої історії, засади формування та реалізації внутрішньої політики в різних країнах світу.
2. *Вміти* самостійно шукати й опрацьовувати нову інформацію з визначеної проблематики.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Україна як європейська держава та відповідальний член ООН не стоїть осторонь світових екологічних проблем, долучившись до різних програмних ініціатив та реалізуючи відповідну екологічну політику. З прийняттям у 2019 році Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» відбувся перегляд основних стратегічних завдань державної екологічної політики, що базуються, перш за все, на виявлених кореневих причинах екологічних проблем України та фінансовій спроможності країни до їх вирішення, сформовано бачення стану довкілля, якого Україна має досягнути в 2030 році, визначено цілі та стратегічні завдання, спрямовані на ліквідацію причин негативних явищ, а не їх наслідків.

Надзвичайно важливе значення для успішної реалізації цілей та завдань нової екологічної політики належить вивченню студентами наявного історичного досвіду людства, формування реалістичного уявлення про екологію як міждисциплінарну науку, однак з особливим акцентом на висвітленні екології як історичної дисципліни. Дисципліна має значний світоглядний аспект, оскільки закладає базу для свідомої активної участі майбутніх істориків та свідомих громадян України у бережливому ставленні до природи та її надбань як запоруки життя у комфортному екологічному середовищі.

4. **Завдання (навчальні цілі)** – сформувати у студентів бачення реалізації екологічної політики в Україні та в різних країнах світу в розрізі історичного часу; ознайомити студентів із головними проблемами і закономірностями охорони довкілля на всіх етапах історії, починаючи з Русі-України і до сьогоденного екологічного стану в українській державі, привернути увагу студентства до взаємопов'язаності екологічних проблем, їх глобальний світовий, загальнолюдський характер; сформувати у студентів екологічний образ мислення, проаналізувати діяльність і відповідальність людини в глобальних екосистемах; сформувати тверді переконання, що питання екології на сьогодні набуває все більш чіткого соціального та політичного характеру.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)	Форми (та/або методи і технології)	Методи оцінювання та пороговий	Відсоток у підсумковій оцінці з
---	------------------------------------	--------------------------------	---------------------------------

Код	Результат навчання	викладання і навчання	критерій оцінювання (за необхідності)	дисципліни
1.1	Знати базові терміни та поняття, які використовуються в історичній екології, джерела антропогенного впливу людини на природу	Лекція	Підсумкова контрольна робота, набрання 60% балів	10%
1.2	Знати сучасні тенденції розвитку екологічної політики в Україні, основні нормативно-правові документи, які регулюють галузь	Лекція, самостійна робота	Підсумкова контрольна робота, контрольна робота (тест), 60% правильних відповідей	10%
1.3	Знати особливості впливу природи країни на її історію, етапи та форми впливу людини на природу, їх взаємодії	Лекція, самостійна робота	Підсумкова контрольна робота, контрольна робота (тест), 60% правильних відповідей	10%
2.1	Вміти визначати основні властивості взаємодії природи та населення України, рівень антропогенного тиску на довкілля	Лекція, самостійна робота	Контрольна робота (тест), творче завдання (есе), набрання не менше 60% балів	15%
2.2	Вміти об'єктивно аналізувати стан навколишнього природного середовища за часів Русі-України, Запорізької Січі, перебування українських територій у складі інших держав	Лекція, самостійна робота	Творче завдання (есе), набрання не менше 60% балів	15%
2.3	Вміти знаходити та інтерпретувати інформацію з різних джерел щодо реалізації політики радянської влади в екологічній сфері у 1917-1939 рр.	Самостійна робота	Творче завдання (есе), набрання не менше 60% балів	15%
2.4	Вміти формувати реальну оцінку впливу воєнних дій 1939-1945 рр., процесів відбудови народного господарства в повоєнний період на екологічне становище України	Лекція, самостійна робота	Контрольна робота (тест), 60% правильних відповідей	10%
2.5	Вміти визначати основні тенденції діяльності радянської влади щодо виснаження екологічного середовища, що призвели до Чорнобильської катастрофи та згубних наслідків світового масштабу	Лекція, самостійна робота	Контрольна робота (тест), 60% правильних відповідей	5%
2.6	Вміти визначати основні напрями, завдання та тренди екологічної політики України в контексті світових природоохоронних ініціатив та процесів	Лекція, самостійна робота	Контрольна робота (тест), 60% правильних відповідей	10%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6
Програмні результати навчання									
6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.				+	+	+	+	+	+
14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології (зокрема, краєзнавства, екскурсознавства та туризмознавства).	+	+	+	+					+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів: -

семестрове оцінювання:

1. *Самостійна робота (тест):* PH1.2, PH1.3, PH2.1, PH2.4, PH2.5, PH2.6 — 40 балів/24 бали*.

2. *Самостійна робота Творче завдання (есе):* PH2.1, PH2.2, PH2.3 — 40 балів/24 бали.

3. *Підсумкова контрольна робота:* PH1.1, PH1.2, PH1.3 — 20 балів/12 балів.

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання:

- форма оцінювання – залік.

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання для успішних студентів. Обов'язковою умовою для отримання заліку є написання студентом підсумкової контрольної роботи і виконання творчого завдання.

- *Студент, який не набрав 60 балів за результатами семестрового оцінювання, не склав залік і йому у відомість пропоставляється оцінка «не зараховано».*

Для складання заліку під час перескладання, яке призначається відповідно до затвердженого деканатом графіку, студент має відпрацювати викладачу ті види семестрового оцінювання на яких не набрав мінімальної кількості балів (контрольна робота, самостійна робота – тести та есе). У разі якщо студент не отримав залік під час перескладання викладачу, відбувається перескладання комісії. Для перескладання на комісії студенту пропонується перелік запитань та завдань, які мають перевірити всі результати навчання за даною дисципліною.

7.2 Організація оцінювання:

Оцінювання студентів відбувається впродовж семестру. Загальна сума балів – 100 балів

Самостійна робота (тест)	Самостійна робота (Індивідуальне творче завдання)	Підсумкова контрольна робота
40 балів (максимум)	40 балів (максимум)	20 балів (максимум)
24 балів (мінімум)	24 балів (мінімум)	12 балів (мінімум)

САМОСТІЙНА РОБОТА

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми дисципліни в цілому, так і окремих розділів тем. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у формі тестування, яке здійснюється наприкінці травня на одній із лекцій, і виконанні індивідуального творчого завдання.

Критерії оцінювання самостійної роботи у тестовій формі (від 0 до 40 балів):

20 запитань

- а) вірна відповідь на одне запитання – 2 бали;
- б) невірна відповідь – 0 балів.

Індивідуальне творче завдання. Підготовка есе з обраної теми - до 40% балів.

Орієнтовані теми для есе:

- Історична література про екологію.
- Питання екології в працях М.С. Грушевського.
- Вплив якості довкілля на стан здоров'я.
- Екологія і демографія великого міста.
- Планетарний характер екологічних проблем.
- Міжнародне співробітництво в галузі екології та раціонального природокористування.
- Охорона пам'яток історії та культури – обов'язок кожного громадянина.
- Універсали Центральної Ради про охорону навколишнього середовища.
- Запорізька Січ як соціоприродний феномен.
- Ландшафтотворча діяльність українського етносу.
- Вплив індустріалізації та колективізації на екологічну ситуацію в країні.
- Особливості традиційного способу природокористування українців.
- Роль громадськості у розв'язанні природоохоронних завдань.
- Діяльність Верховної Ради України по охороні та збереженню довкілля.

Студент може запропонувати власну тему есе, пов'язану з актуальними питаннями та існуючою проблематикою в екологічній сфері в контексті цивілізаційного поступу.

Вимоги до есе:

- обсяг не більше 5 сторінок (без додатків);
- самостійність у викладі матеріалу;
- наведення у додатках не менше 5 фотоматеріалів;
- визначений термін виконання – до 20 травня;
- здавати у роздрукованому вигляді з підписом і в електронному на адресу

agslyusarenko@ukr.net

Структура есе	Бали
Актуальність теми	до 2 балів
Мета есе	1 бал
Виклад основного матеріалу	до 20 балів
Узагальнення	до 3 балів
Власне бачення проблеми	до 4 балів
Візуальні матеріали (презентація, фотоматеріали у додатках)	до 7 балів
Використання джерел та літератури	до 3 балів

ПІДСУМКОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Предметом підсумкової контрольної роботи є знання студентами базових термінів та понять, які використовуються в дисципліні, основних категорій екології, нормативноправових документів, які визначають політику в сфері природокористування; розуміння впливу людини на природне середовище в різні періоди української історії, сучасні тенденції розвитку екологічних знань в контексті зміни підходів до функціонування екосередовища.

Перевірка результатів навчання здійснюється під час письмової контрольної роботи, яка містить 2-а теоретичні запитання, що потребують розгорнутої відповіді.

Підсумкова контрольна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів.

Відповідь на **теоретичне запитання** оцінюється від 0 до 10 балів відповідно до наступних критеріїв:

- глибоке, теоретично обґрунтоване, фактологічно наповнене розкриття питання – **9-10 балів**;
- розкриття питання з фактологічною аргументацією – **7-8 балів**;
- неповне розкриття питання – **4-6 балів**;
- висвітлення окремого аспекту питання – **1-3 бали**; – відсутність відповіді з питання – **0 балів**.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і самостійної роботи

№	Назва лекції	Кількість годин	
		Лекції	Самостійна робота
1.	Вступ. Джерела та історіографія. Виникнення екології.	2	
2.	Основні джерела антропогенного забруднення довкілля.	2	4
3.	Вплив природи країни на її історію. Етапи та форми взаємодії людини на природу.	2	6
4.	Природа та населення України.	2	4
5.	Екологічна обстановка в Україні в різні історичні періоди (Київська Русь, Запорізька Січ, перебування українських територій у складі інших держав)	4	6

6.	Охорона довкілля в державній політиці радянської влади у 1917-1939 рр.	2	8
7.	Вплив воєнних дій 1939-1945 рр. на екологічне становище України.	2	12
8.	Відбудова і розвиток народного господарства в повоєнний період і наступ на природне середовище.	2	10
9.	Природні національні парки та заповідні місця України.	4	4
10.	Участь громадських організацій, рухів, партій та приватних організацій в охороні довкілля.	2	2
11.	Чорнобильська катастрофа та стан навколишнього середовища в сучасній Україні.	3	4
	<i>Підсумкова контрольна робота</i>	1	
	ВСЬОГО	28	60

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекцій – **28 год.**

Самостійна робота - **60 год.**

Консультації – **2 год.**

9. Рекомендована література та джерела:

Основна:

1. Алексієвець М. О. Екологічний рух в Україні / М. О. Алексієвець ; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль : Лілея, 1999. – 275 с.
2. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія / В. І. Андрейцев ; ДВНЗ "Нац. гірн. ун-т", Євраз. асоц. правн. шк. та правників, Центр правн. допомоги та дослідж. – Д. : НГУ, 2011. – 373 с.
3. Бойчук Ю. Д. Екологія і охорона навколишнього середовища: навчальний посібник / Ю. Д. Бойчук, Е. М. Солошенко, О. В. Бугай. – 4-те вид, виправ. і допов. – Суми : Університетська книга, 2018. – 315 с.
4. Запольський А.К. Основи екології: підруч. для студентів ВНЗ / А. К. Запольський, А. І. Салюк; за ред. акад. НАН України К. М. Ситника. - 4-е вид., допов. і перероб. - Київ : Вища школа, 2010. - 399 с.
5. Кравців В.С. Регіональна екологічна політика в Україні (теорія формування, методи реалізації) / В. С. Кравців ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Л. : [б.в.], 2007. – 338 с.
6. Крисаченко В. С., Хилько М. І. Екологія. Культура. Політика. – К.: 2001. – 598 с.
7. Назарук М. М. Соціальна екологія: взаємодія суспільства і природи : навч. посіб. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 348 с.
8. Основи екології: навч. посіб. / М. Федоряк [та ін.] ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ : Рута, 2020. - 119 с.
9. Основи екології: підручник / Я. Б. Олійник, П. Г. Шищенко, О. П. Гавриленко. - К. : Знання, 2012. - 558 с.

10. Перга Т. Ю. Глобальна екологічна політика та Україна: монографія / Т. Ю. Перга. - Ніжин: Лисенко М. М., 2014. – 287 с.

Додаткова:

1. Бойко І. І. Суспільство й екологічні проблеми сучасності: монографія / І. І. Бойко. - Київ : Вид. центр НУБіП України, 2013. - 228 с.
2. Бохан А. В. Інтегратори екологічної дипломатії // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2016. – №5. – С. 19-29.
3. Васюта С.І. Історичний генезис і сучасний стан соціально-екологічних протиріч урбанізованих територій України. – Львів.: Вид. Львів, держ. ун-ту, 1995. – 254 с.
4. Гамалія К. М. Зародження екологічних проблем на перших етапах існування людства / К. М. Гамалія // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. – Т. II. – Вип. 17. – 2011. – С. 241-247.
5. Гумен Ю. Є. Урбоекологічні проблеми Західного регіону України 1960–1990 рр.: історичний аспект / Ю. Є. Гумен. – Тернопіль: Вектор, 2008. – 264 с.
6. Екологічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: [колект. монографія] / НАН України. - Київ : Держ. установа "Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку НАН України", 2018. - 617 с.
7. Екологічна енциклопедія: У 3-х т. / Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К.: ТОВ "Центр екологічної освіти та інформації", 2006. – Т.1. – 432 с.; Т.2. – 416 с.; Т.3. – 473 с.
8. Екологічне право України. Академічний курс: підручник для студ. вищих навч. закл. / Г. І. Балюк [та ін.]; заг. ред. Ю. С. Шемшученко ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, Київ. ун-т права. – 2-ге вид. - К.: Юридична думка, 2008. – 720 с.
9. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. Нац. акад. прав. наук України А. П. Гетьмана; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 551 с.
10. Екологія і закон: екологічне законодавство України: у 2-х кн. / ред. В. І. Андрейцев ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. - К. : Юрінком Інтер, 1997. - Кн. 1. - К. : [б.в.], 1997. - 698 с.; - Кн. 2. - 1997. - 574 с.
11. Зербіно Д.Д. Екологічні катастрофи у світі та в Україні / Д. Д. Зербіно, М. Р. Гжегоцький. - Л.: БаК, 2005. - 272 с.
12. Зеркалов Д. В. Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль : посібник. – Київ: КНТ, Дакор, Основа, 2007. – 412 с.
13. Крупський Ю. З. Глобальні екологічні проблеми Землі та їх моніторинг: [навч. посіб.] / Ю. Крупський. - Львів : Сполом : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. - 98 с.
14. Національна екологічна політика України: загальні оцінки і ключові рекомендації / Ф. О'Доннелл [та ін.] ; Глобальний екологічний фонд, Програма розвитку ООН. – К. : [Б.в.], 2007. - 32 с.
15. Одрін О. Екологія господарства античних держав Північного Причорномор'я – К.: Ін-т історії України НАНУ, 2014. – 321 с.
16. Резнікова Н.В. Глобальні екологічні проблеми в сучасному світі. Екологічна детермінанта міжнародних економічних відносин: навч. посіб. / Наталія Резнікова. - Київ : Вістка, 2016. - 215 с.
17. Сердюк А.М. Екологія довкілля та безпека життєдіяльності населення у промислових регіонах України: монографія / А. М. Сердюк, В. П. Стусь, В. І. Ляшенко. - Д.

: Пороги, 2011. – 486 с.

18. Хилько М. І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник / М. І. Хилько. – К., 2017. – 267 с.
19. Чорнобильська трагедія. Док. і мат-ли. (Упор. Барановська та ін.) – К., 1996. – 225 с.
20. Шарлемань Н. В. Природа и люди Киевской Руси (сост. В. Е. Борейко). – К., 1997. – 352 с.

10. Додаткові ресурси:

1. <https://mepr.gov.ua/> - Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України
2. <http://komekolog.rada.gov.ua/> - Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування
3. <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement> інформаційний ресурс ООН про Паризьку кліматичну угоду
4. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en - інформаційний ресурс Європейської Комісії про Європейський зелений курс